

MOST, HOGY AZ ISTENRŐL BESZÉLÜNK

BESZÉLGETŐTÁRS: BENYIK GYÖRGY

István életében ért az a folyamat, fejlődött az a tragikus kór, amely elvitte őt tőlünk. Nyár elején a saját lelkiismeretem mellett a közös barátaink közül többen sürgettek, hogy mint régi barát és pap beszélgessek el Istvánnal. Váltakozva sürgette ezt dr. Perényi László, Ilia Mihály és Horváth Dezső és más közös barátaink is.

Volt, aki félt attól, hogy megijeszti Istvánt látogatásom, és a régi barátban a halál rettenete közelében már csak a papot fogja látni, aki a betegek szentségének felkínálásával a mindannyiunk által tudott végső búcsúra emlékezteti. István bölcsebb volt, mint a barátok hitték, tudta, eljő az angyal, szólítani fogja, de tapintatosan kerülte a témát. Így aztán ezen a meleg nyári napon egy üveg borral és a kenettel is fölszerelve, életemben először félve a vele való találkozástól, felkerestem őt.

A bort megittuk, a kenetre később került sor, amikor ajka már nem válaszolt, csak a kezét tudta imára kulcsolni, miközben a gondos feleség jóvoltából Bach muzsika szólt.

Ezen beszélgetés közben is ez a muzsika tette derűssé és emberivé ezt a sorozatra tervezett beszélgetést, melyből István állapota miatt csak ez az egyetlen készülhetett.

 - Ez szokatlan dolog; végül is én neked nem pap vagyok, hanem a Gyurka.

 - Igen.

– Nehéz, hiszen annak ellenére is...

 - Nagyon szokatlan.

[illegible]

– Meg a rangjaidat is tudom, már professzor vagy, amiért tisztellek is természetesen.

– Most, hogy Istenről beszélünk, ez legyen két magánembernek a beszélgetése. Legutóbb éppen a stúdióban, elkaptam a rádiójátékodat, az Isten a városbant. Nagyon szép volt. Neked mi az első impressziód az Istenről?

– Erre nagyon nehéz válaszolnom, mert én úgy
nőttem fel, hogy nincs Isten. Teljesen ateista nevelésben részesültem; ma sem
hiszek benne. Számomra az Isten egy metafora. Sőt, fiatal koromban nem is a
jónak, hanem a rossz erőnek volt a metaforája vagy: a mindenség közönyének.

 - Ez azt jelenti, hogy te tulajdonképpen haragudtál erre a metaforára?

 - Igen. A metaforára és nem Istenre; mert
Istenről mit tudhatok én, aki nem vagyok hívő, nem vagyok beavatott.

 - Tehát akkor tulajdonképpen - furán fogalmaztál
- a metaforára haragudtál, az Istenről meg mit tudhatsz?

 - Igen.

– Mégis, szétválnak a metafora és a...?

 - Azt hiszem. Igen, mert „Isten” számomra minden fölöttem álló erőt jelentette fiatal koromban, és azt, amit nem tudok befolyásolni. Mondhatnám, hogy Istent azonosítottam a Kádár-rendszerrel. Ami úgy működik, hogy nem szólhatnak bele, de a sorsomat, a sorsom utolsó percét is meghatározza; egyedül a belső szabadságom maradhat meg, de Istennel szemben is megmaradhat bárkinek. Tehát a hívőnek is akár. A hívőnek talán nem, de a nem-hívőnek biztosan megmaradhat.

 - Végül is az Isten, a Kádár-rendszer, ugye mondhatom a harmadik szót is, hogy a hatalom az, ami téged nagyon nyomaszt?

 - Igen, a hatalom. A hatalom, ami a képzeletemben kozmikussá növekedett, mert úgy éreztem, hogy befolyásol és kozmikus. Ma már nem érzem úgy természetesen, mert már tudom, hogy mennyire ingatag minden hatalom. És milyen könnyen összeomlik. De akkor úgy éreztem, hogy egy olyan világban élünk, ami örök és megváltoztathatatlan, és annak az istenei, akiket a falon láttam, meg a felvonulásokon, meg a tribünökön...

– Sem annak isteneihez?

 - Nem, nem.

[illegible]

 - Igen. Először egy jó Istennel, aki, bár megbüntetett a betegséggel, de megszabadított tőle. És amikor úgy éreztem, hogy megváltoztam, legalábbis nagyon sokat változtam, akkor még jobban megbüntetett. És ezt már nem értettem, ezt képtelen vagyok felfogni.

 - Tehát a te képedbe az Isten, aki szenvedést ad neked, nem fér el?

– Az, hogy megaláz, az nem fér el! Nem a szenvedés nem fér el. Mert egy megalázó betegséggel vert meg... Ha van Isten (de én úgy hiszem, hogy nincsen)... Én ezt magam idéztem elő magamnak, az életmódommal, a génjeimmel.

 - Hogyha most nem velem kellene beszélgetned,
hanem közvetlenül az Istennel, akkor miket olvasnál be neki?

– Nem hiszem, hogy lenne bármi beolvasnivalóm, hiszen bűnös vagyok. Azt tudom, bűnben éltem, de úgy érzem, hogy valamiért éltem mégis.

 - S mit kérdeznél?

– Hogy mit kérdeznék?

[illegible][illegible]

 - És ez, ami neked adatott idáig - nem tudjuk,
hogyan ezután még mennyi...

 - Hát ezt nem tudjuk.

- De éppen azért találtál szépet?

 - Igen. Szépet is találtam sokat. De valahogy mindig úgy éreztem, hogy valami megakadályoz abban, hogy az legyek, aki akarok lenni. És furcsa módon pont a betegség szabadított fel! Annak az első szakasza, amikor még azért eljárhattam hazulról, utazhattam, és... Tudod, akkor megszabadultam a szerkesztőség napi ügyeitől, bajaitól és végre csak az írásra és a fordításra koncentrálnék. Most is csinálom, sőt a második, már megalázóbb következményekkel járó műtétem óta talán még többet dolgoztam. Azért is, hogy a depressziómat legyőzzem, meglehet, hogy ebben valami szándékosság is volt. Hiszen ezt az új kötetemet, ami itt van, azt kb. egy év alatt hoztam össze. Bár szívesen elcserélném pár év egészségre!

[illegible][illegible]

 - Úgy érzed, hogy ehhez hozzájárul a magad kétkedése, hitetlensége?

 - Nem. Egyszerűen a fizikai állapotok. Hogy egy ilyen oldalra kivarrt vastagbél nem teszi az embernek lehetővé, hogy utazzon! Állandó félelmek között élek, hogy másnak kellemetlenséget okozok - vagy magamnak.

 - Mi lenne számodra a boldogság, a mennyország?

[illegible]

 - És azt hogy csinálnád?

[illegible]

 - Azért téged nagyon sokan szeretnek.

[illegible]

senkinek eszébe se jutott ilyen hülyeség. Kamaszkoromban jó volt, mert... ha a lányoknál nem is volt sikerem az én saját hülyeségem miatt, de amúgy sikeres voltam az iskolában. Önképzőköri elnök voltam, szavalóversenyeket nyertem.

 - És miért írtál?

 - Nyolcéves korom óta írtam. Miért írtam? Azért talán, mert mivel... Nem mondom, hogy gyengébb fizikumú gyerek lettem volna, később kiderült és pont a katonaságnál, hogy egyáltalán nem vagyok gyengébb fizikumú -, de olyan megalázható vagyok, aki nem verekszik, tudod? Aki nem üt vissza se. Maximum annyit tettem, hogy megpróbáltam hátracsavarni a támadómnak a karját. De hogy valakit megüssek?! Ez a nevelésemből is eredt, meg az örökölt alaptermészetemből is, bár az apám annak idején katona volt és később rendőr. Fura, de mégis úgy éreztem, nem üthetek. Nem szabad megütni senkit. Nem tudom, valahogy így neveltek. Az egyetlen, ami kiemelt a társaim közül, hogy én például tudtam történeteket kitalálni, meg verset írni. A verseimmel nem nagyon dicsekedtem előttük, de tudom, hogy volt egy olyan időszakom a felsőtagozatban, hogy a napköziben minden ebéd után volt egy óra szünnet a tanulóórák előtt, akkor odaültek körém a barátaim és kitaláltam történeteket. Rögtönöztem. Kalóz meg cowboy, meg mindenféle ilyeneket. Fura volt, hogy tudtam rögtönözni, és végig is tudtam mondani. Hogy honnan vettem, magam sem tudom, mert például vadnyugati regényeket nem is olvastam, talán egyetlenegy ponyva került a kezembe. Kalózkönyv - az már régen. Szóval furcsa volt az is, hogy ezzel mindig tekintélyt vívtam ki magamnak amellet, hogy először mindig megalázott voltam, és aztán tekintélyem lett. Ez mindig bejött. Középiskolásan már nem számított a fizikai erő, mert már nem kellett verekedni, ott eleve az első évtől kezdve tekintélyem volt. Tehát ez boldog időszak volt számomra.

 – Jó. Az biztos nagy öröm, hogy az ember kitalál történeteket, de...

 - De aztán abbahagytam ezt. Tizennégy éves koromban abbahagytam, és utána csak verseket írtam.

 - De amikor először a nyomda - nem füstje, de a
nyomda ólma keresztülment rajtad, még akkor is...?

[illegible]

[illegible]

 - Tudom, erről most korszerűtlen beszélni, sőt... de hát ilyen az idő, hogy... baloldalt vagy jobboldalt mondani, teljesen másként hangzik, 1960-ban és 1995-ben. De létezik egy baloldali gondolkodás is. Hogy ha rád címkét ragasztanáknak, akkor nem tudom, hogy melyiknek örülnél jobban: a baloldalinak vagy a jobboldalinak?

– Rám mind a kettőt akasztották már. Régebben. Egyiknek sem örülnék.

 – Te középen vagy?

[illegible]

 - És Krisztusnál a jobb lator mondta... A jobb oldalon a jobboldali, és a bal lator az volt az elkárhozott? Vagy te vagy a középen, a Krisztus?

 - Nem, én nem vagyok Krisztus! Természetesen nem vagyok.

 - Engem csak az érdekel, hogy te, aki azért bevallottan... Mert mindannyian baloldali érzelmű... gondolkodókkal ismerkedtünk meg?...

[illegible]

Gimnáziumból kerültek ki, ennek a résztvevői; mellesleg a Vámos Miklós is ebből a körből származik, még akkor a Gerilla zenekarban muzsikált, és nem üzleteket kötött. Ő ebből nagyon hamar kiábrándult, de tudom, hogy az első szovjet útja után még trockistaként jött haza. Tehát valami kiutat keresett, de megint csak balra. Most amikor pár éve találkoztam vele, most már természetesen egészen másként gondolkodik mindenről, mint ahogy mindannyian. De közben, hát, nyugaton élt, majdnem húsz évig.

 - Úgy érzem, hogy nemcsak te, hanem egy kicsit ez az egész társaság úgy megfáradt... Szóval ezt jelentené, hogy minden bomlik?

 - Nem tudom. Nézd, jöttek a fiatalok, abszolút nem érdekelték őket se a baloldali eszmék, sem a későbbi hetvenes évek elején ránk ragadt és büszkén hirdetett nemzeti eszméink. Egyik sem. Valami egészen más ragadt rájuk. Maguk lehetnek. Tehát ez, amit a nyolcvanas évek elején én úgy láttam. Az akkor induló fiatal költők, hogy valami ezoterikus lírát művelnek, nem az avantgardistákra gondolok, hanem egészen más társaság... magam sem tudom, hogy mit akartak. Talán ők se. Ma már ők sem tudják. Hogy függetlennek lenni egy baloldali és egy jobboldali gondolkodástól is és egy nemzeti gondolkodástól is; az pedig akkor még nem volt riasztó. Ma már én is visszariadok attól, hogy kik képviselik a nemzeti gondolkodást. Pedig én nemzeti érzésűnek tartom magam, és még ma is nemzeti költőnek, ami nagyképűen hangzik, de hát így van. Valamikor valami ellen voltam az. De most... viszont, amikor ez hivatalossá vált, az Antall-kormány idején, hát akkor ezzel leálltam. Látna a propaganditák hamis erőlködését, a szóvirágokat és a hazugságokat. De hát attól még... ez nagyon fontos, de az az igazság, hogy én nemzeti érzésű voltam, de sosem voltam nacionalista; tehát számomra egy román, vagy egy szlovák, vagy egy orosz kultúrája, amelyet leginkább ismerek, az épp olyan fontos lehet... Amellett, hogy az orosz köznap életet szívából gyűlöltem, az orosz intelligenciát, meg az orosz embert szerettem. Az egyszerű orosz embert is, azt is, aki időnként részegen fetrengett az utcán, amúgy nyíltszívű volt. És igazából nem tehetett arról, hogy mivé tették hetven év alatt. Vagy akkor még csak ötven év volt.

 - Lehetőséges lenne, hogy te egy olyan személyiségnek a hiányát fájlalod...

 - Igen.

hogy megölték? Ebben se nagyon hiszek, mert ez már egy ugyanolyan legenda, mert most már mindenkiről, aki öngyilkos volt, azt terjesztik, hogy igazából megölték, így... Jeszenyinről is. Isten tudja, mindegy, az élete véget ért, az élet értelmetlen volt előtte. Biztos, hogy táborba került volna, előbb-utóbb. Vagy pedig még jobban fel kellett volna adnia önmagát, mint amennyire föladta, mert iszonyatosan föladta. Gyalázatosan, Jeszenyin is, de ő azért odáig még se ment teljesen, mikor rádöbbsent, ezt az egy tanulságot le tudta vonni. Nem azért lett öngyilkos, nem, nem, nem. Ez az alkoholistáknak a szokásos útja. De benne volt talán ez is, bár ki tudja?

(A beszélgetés 1995. június 23-án készült, s megjelent a [Forrás 1996. májusi Baka-émlékszámbában.](#))

[← Előző oldal](#) [Következő oldal →](#)